

HORVÁTH (EÖ) TAMÁS
„Vizek felett, népek felett...”

Noha senki rá nem bízott volna egy girhes bárányt sem, mégis ezen a néven emlegette őt ifjú és öreg: a Számadó.

Igen, ilyesmivel is foglalatoskodott valamikor régen, sihederkorában, de felhagyott vele. Elzavarták pontosabban. Merthogy valóban alkalmatlannak bizonyult erre a mesterségre. Gondatlannak, felelőtlennek. Az eget, a csillagos égboltot bámulta folyvást, ahelyett hogy a nyírason, fején, elletésen járt volna az esze. És félt a rablóktól is, meg általában a pusztaság valamennyi vadjától. Egyszer kis híján kígyóra hágott. Ott tekergőzött vagy arasznyira sarujának orra előtt. Maga is csodálta, hogy bele nem mart a vadlívjába. Ettől kezdve vonakodott kihajtani a nyáját, s ha ki nem térhetett előle, akkor is igen óvatosan lépkedett, folyvást maga köré kémelve. El is maradt rendesen a nyájtól.

„Nem neked való ez, menj el, keress magadnak másféle megélhetést.” Megmondták neki kereken. Nemcsak a nála korosabbak, tapasztaltabbak, de az ifjak is. Akik derűs közönnyel bírták elmetszeni a kisbárány torkát, ha elközelgett az Ünnepe. S akik egyre-másra kihagyták a fontos neveket, ígéket, ha a régi, csodálatos, ám mégis az igazság erejével bíró történeteket fel kellett idézni.

„Álmodozni tudsz csak, a jószág pedig elszéled.” Cseppet sem látszottak haragosnak. Félhalkan beszéltek, gondosan kimérve a szót. „Nem állítjuk, hogy hazug vagy, de akik kiöltötték ezeket a régi meséket, maguk is túlhevült vágyaiknak foglyai voltak. Látták, amit szerettek volna, s nem azt, amit kellett volna.”

Ő maga is szívesen idézte az ősi dolgokat. Egyet különösen. Az éjszakát, amikor meghasadt az ég sátora, s az embernek ismét neve lett.

Úgy remélte, elmarad tőle rossz híre, ha más vidékre költözik. Menekvésül is szolgálhat az, ami kivetette őt a sokaságból: az emberi feledékenység.

Végtére odáig jutott, hogy el nem űzték ugyan, de szívesen sem látták sehol. Vad, képtelen szóbeszéd költ róla, miszerint megrontja a zsenge leánykákat, fiúkat. Egyiknek-másiknak vérét is veszi, ha megszállja a rossz lélek. De az életére furcsa módon nem tört senki.

Sziklák közt talált magának lakóhelyet nem messze egy fától. Furcsa viszony jött létre közte s az odalientiek között. Nem mondhatni, hogy eltűrték. Haboztak elkergetni valamiért. Fásultságból, számításból, ki tudja?

„Ne gyere nekünk azzal, hogy hivatott vagy, elég a magunk gondja-baja, nem hiányzik még egy. Ne prédikálj, csodát, jelet ne mutass, hogy miben hiszünk – s hi-

szünk-e egyáltalán – ez terád nem tartozik. Megeshet, valóban a Lélek szavával szólsz, de nekünk akkor is jogunkban áll annyira tartani tégedet, mint a többi borzolt szakállú, zavaros tekintetű prófétajelöltet. Ne kérj. Ha úgy tetszik nekünk, anélkül is megkönyörülünk rajtad, de ha nem, meg is követhetünk. Gyermekeinkhez viszont ne közelíts! Tudjuk, hogy igaztalan a vád, ami széltében-hosszában kering rólad, mindezekről függetlenül mégis úgy ítéljük: okkal kell őket távol tartanunk tőled.”

Homályosan érezte: ez nem megállapodás, mely közte s a falubéliek között kötöttet. És arról sincs szó, hogy szabályokat közöltek volna véle. Mihez tartás végett. Bármikor, ha nekik úgy esik jól, megváltoztathatják, és még csak nem is kötelességük, hogy ezt véle tudassák.

Hanem a gyermekek mégiscsak ráleltek. Először kerülgették, mintha tartanának tőle, később már incselkedtek vele, végül köré telepedtek, úgy hallgatták.

„Végül is ez az ő felelősségük.” Emígy mentegette magát. „Szó sem esett arról, hogy a kicsinyek elkerüljenek. Azt meg nem várhatják, hogy eljesszem őket.”

Egy göndör hajú, nagy szemű fiúcska különösen a szívéhez nőtt. Eszesebbnek tűnt mindnél. Úgy vélte, el kell majd mondania neki amaz éjszaka történetét, mikor a menny összeért a földdel, ha csak kis időre is. Meg a Csillagemberét, akinek szeretetét nem bírták elviselni a többiek, s ezért latorként végezte.

Aztán eltűntek egyik napról a másikra. Sejtette, miért, és azt is, hogy a lentiek őt hibáztatják. Nem zúgolódott. Változott a szabály, s illetet volna megéreznie.

Negyednapra megjelent a fiú a barlangjánál. „Mondd el nekem a Csillagember történetét, akit azért büntettek, mert igaz volt és ártatlan.” És ő elmondta legjobb tudása szerint. Úgy, ahogyan azt az évtizedek alatt hallottakból és saját tapasztalásából összerakta.

Kicsit furdalta a lelkiismeret, hiszen haza kellett volna zavarnia a kölyköt. Ehelyett titkot bízott rá. Pusztítóbbat a sivatag viharánál s édesebbet, bolondítóbbat, mint a színbor.

Majd a fiú is eltűnt, és azt is egészen rendjén valónak találta. A megállapodást, mely kötöttet is, nem is, nem az alantiak szegték meg végeredményben. Elrejtőzik előlük jó időre, tán el is vonul más tájra, és feledés homálya borul megesett dolgaira.

Utóbb maga sem értette, miként táplálhatott ily botor reményeket. Hogyan mehetett szembe e nyálkás, vak erővel? A fiút megölték. Hamar hírét vette. Túláságosan is hamar, mintha valaki gondoskodott volna róla.

Egészen rövid ideig érzett csak büntudatot. Nem akkor követett el árulást, mikor felrúgta, hanem mikor elfogadta a rossz, a hamis törvényt.

Csattogott a saru, suhogott a göcsörtös bot, ahogy lefelé vonult. Skorpiók, hullők csusszantak riadtan erébb-arrébb.

Elejbük áll. A szemébe mondják, a szemébe egyenest, hogy hazug, káromló ígéket hirdet. Azután megkövezhetik. De elébb bizonyítsák: gonoszat mívelt. Vagy ne, ne is, csak szóhoz engedjék. Habár megeshet, szó sem adatik. Ugyan, miért is? A szokás. Akkor legalább merszük legyen megállni szemben, s elhajítani a követ. Órá, s ne a kicsinyekre, a vétlenekre.

Kihalt, árva utcán klaffogtak a léptek, és a kút környékén teremtett lélek sem mutatkozott.

„Gyávák vagytok mind egy szálig, utolsó, nyomorult férgek! Vagy akadna közületek egy is, ki szemembe mondaná: hamis vagy, tisztátalan, rossz lélek szállt meg? Egyetlen, csak egyetlen közületek, aki fel merné ragadni a kőkoloncot a porból, s koponyámat loccsantani szét vele?”

Alaktalan hörgésbe fűlt rikácsolása, nyála szakállába csorgott.

„Hazug vagy, tisztátalan, a rossz lélek szállt meg.”

Az Előljáró nézett vele farkasszemet.

„Súlyos hibát követtél el, Számadó, súlyosabbat, mint bármikor. Tisztában voltál vele, hogy változhatnak a szokások, a megállapodások, s te mégis megpróbáltad kijátszani azokat a magad öröknek hitt törvényeire hivatkozva. Aztán pedig idejöttél számon kérni rajtunk. Tudd meg, a fiúnak tulajdon anyja vágta el a torkát. Mert így láttuk helyesnek. Legszebb és legeszebb volt mind közül, de látszott már: kicsírázott benne a vetésed. A te Csillaghirdette-embered közönséges lator volt. Azt kapta, amit érdemelt. Azzal ámitotta a népet, hogy a másokért vállalt áldozat megszabadít. Tudd meg, Számadó, ez hazugság. Csak az önzés és a ravaszság különös összjátéka képes minket életben tartani ideig-óráig. Aki mást hirdet: gyehegnára való. Jól jegyezd meg, mert többször nem mondom: soha nem tér vissza a te égi pásztorod. Soha, mert nem is létezett. Nem született, nem halt meg, nem győzött. És semmi közöd hozzá, hogy ellenkezésben vagyok önmagammal. Megtehetem, mert mögöttem

áll a közmegegyezés. Most pedig takarodj, mert nem felejtettük el, hogy te vagy az Elcsapott Bojtár.

Az Öreg még tudott valamit. Azaz mindent. Vannak dolgok, amiket szabad kibeszélni.

Az az éjszaka a valóság éjszakája volt. Az igazságról ugyanis többnyire álmodni szokott csak az emberfia. Meg keseregni, hogy még sincs, még sincs ezen a világon. Ha földet ér, étellé, itallá, öleléssé lesz. Annak Ünnepe a neve.

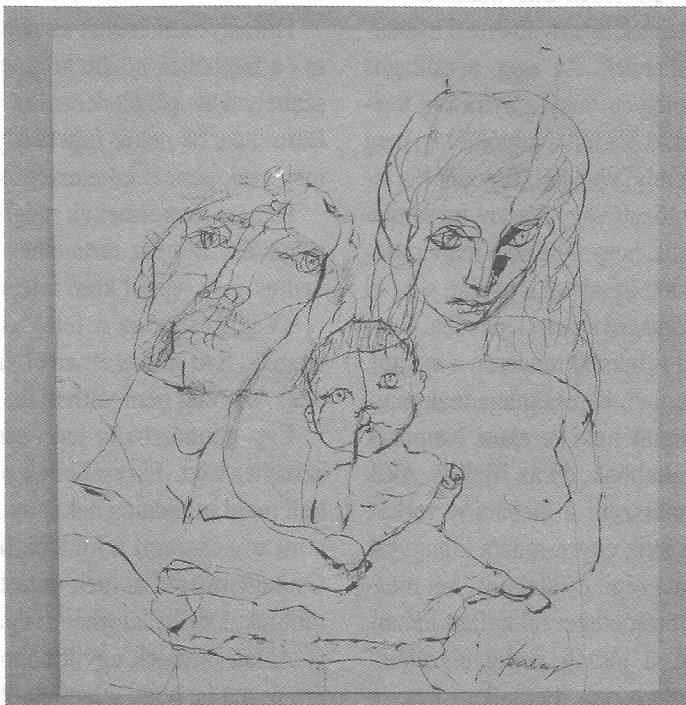
Az Öreg még ismerte az utakat. Az összeset városok és legelők között. Sem fenevadaktól, sem csúszómászóktól nem tartott. Néhány napra azután hunyta le a szemét, hogy megláthatta a Nem-Teremtett-Gyermeket. Akik utána következtek, már adták-vették a nyáját. Tolvajokkal is kereskedtek, ha úgy hozta a sors.

Mindent elkövettek, hogy feledjék ama éjszakát. Pedig úgy tetszett akkor: reájuk is hullt egy kicsinyke a nagy fényességből. Titokban tán el is morzsoltak valami nedvességfélét a szemük sarkában. Egy hét sem telt belé. Már hányták le magukról a nagy megigazulást. Ők ugyan semmit sem láttak, egészen feleslegesen kutyagolták végig a pusztaságot holmi ágrólszadadt poronty miatt. Végére üvöltöttek is: „Fogd be a pofád, kölyök, nincs csillag, nincs ünnep, senki sem született!”

Összetörték a furulyát is. Nem bírták elviselni, hogy folyton ugyanaz a dallam jön elő. Aztán megtiltották az éneklést, s a végén már azt is, hogy az ember megálljon valahol, és csak úgy elgondolkozzon. Kergettek valamit, ami a sarkukra hágott szüntelen.

Az Égküldte Embert aztán, hogy férfivá érett, elítélték s halálra kínozták. Eltűnt, majd előkerült. Mielőtt elment volna az övéihez – ahogyan mondta – megígérte, visszajön egyszer, és visszaadja az embereknek a szívét.

Tájékára sem nézett többé a falunak. Evett, amit talált. S ha nagyon úgy volt már: nem bírja tovább, s lemegy kéregetni, mindig tett valaki a barlang elé pár fa-

Szalay Lajos: (1909–1955): Család, tusrajz, 29×26 cm

latnyi alamizsnát. Hónapok teltek. Magát azzal csitította, hogy a kicsinyek érdekében van ez.

Aztán egy napon alkonyattájt (tán épp azon a napon) kiáltást hallott odakintről.

„Gyere ki, Számadó, és oldozz fel engemet, mindnyájunkat!”

A bolondját járatták vele, ezt gondolta elsősre, de olyan nagyon hiányzott a szó, hogy nem bánta, hagyja magát felültetni.

Az Elöljáró rimánkodott a barlang előtt.

„Tégy valamit, mert megbolondultak a gyermekek. Csillagember születésének napja közeleg, és mind azt kívánja apjától-anyjától, hogy vágja keresztül a torkát, mert Nála szeretne lenni.”

„A ti dolgotok. Elrontottatok valamit, ami magától nem romlott volna.”

„Ne játssz velünk, Számadó! Nem látod, mekkora bajban vagyunk? Senkiben, semmiben nem hiszünk, ugye, ezt gondolod rólunk? Pedig pontosan tudjuk, ki az, aki eljött hozzánk azon az éjjelen. Azt is, miféle s mekkora vele szemben a mulasztásunk. De mi nem akarjuk, és nem is fogjuk sohasem jóvátenni, mert nem lehetetlenséget kívánt tőlünk. Csak annyit, amennyi mindennapi kis küszködéseinkből éppen kitelik. Úgy tetszik, gyermekeinktől viszont többet akar. Értésükre kell adnod: nem lehetnek különbek nálunk. Mert ez az élet rendje. Hogy ne borzadjanak, ha elmetszik a kisbárány torkát.

Különös erővel fénylettek a csillagok, noha le sem szállt még egészen az est.

„Te most hazamégy, de nekem itt kell maradnom. Odalent bármit mondhatsz. Azt is akár, hogy megbocsáttam gyermekeitek elleni árulásotokat.”

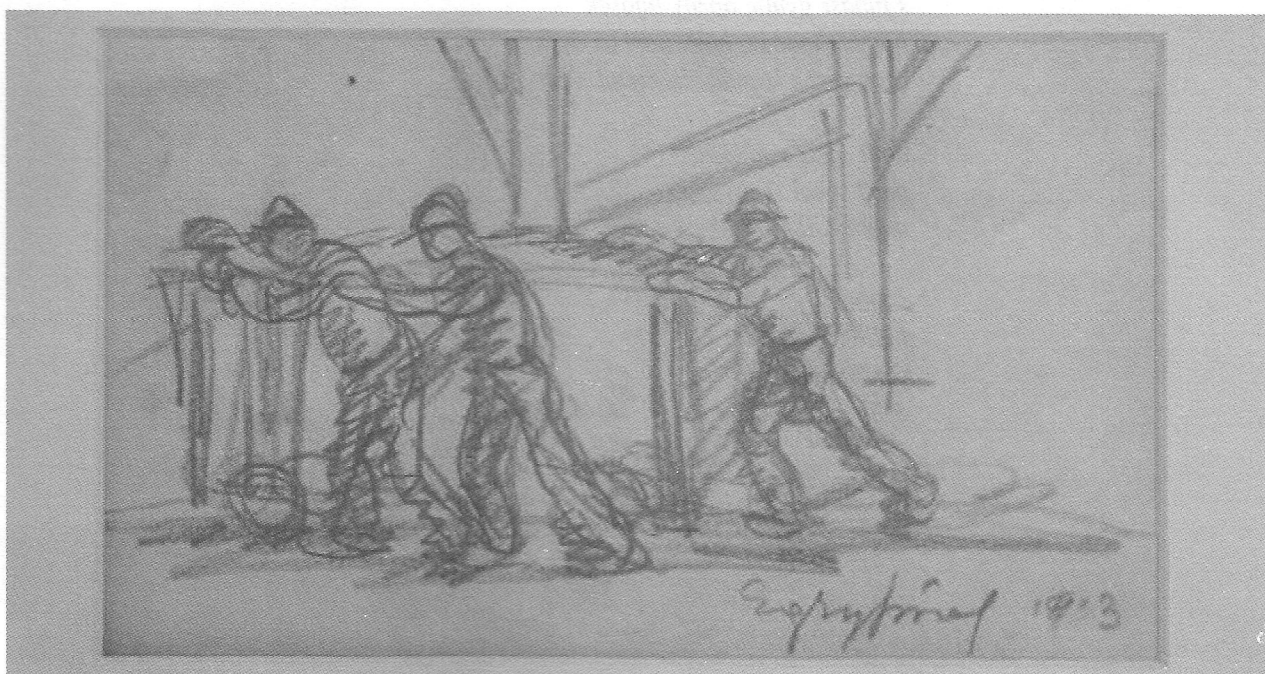
„Miért gondolod ezt rólunk? Azt hiszed, nem ismerünk. Testben felnövekedtél, de lélekben idegen maradtál. Te vagy a Kisbojtár, aki meglátta a Csillagot. Mi pedig jobb híján ezentúl is gáncsot vetünk neked. Mégis megkönyörülsz rajtunk, hogy kicsinyeink lássák rajtunk áldásodat. Nem értünk, miattuk fogod megtenni.”

„Mi lehet számomra fontosabb az ő üdvösségüknél?”

„A mi üdvösségünk. Ők maguktól is megtalálják az utat, de mi csak kóválygunk össze-vissza. Alig marad néhány, esetleg egyetlenegy csak, akinek gondosan átvágjuk majd a torkát. Szeretsz minket. Engedj botlani is.”

Eszébe jutottak a többiek. Ahogyan ott térdelnek sorban a jászol előtt. Szorgosan nyelik vissza a reájuk törő meghatottságot. Aztán másnap lett, harmadnap, az olló újra csattogott, és villogott a kés. Csak ő nem hullt térdre, mert az a törvény, hogy a furulyásnak állva kell maradnia. Hazaútban lelkendeztek még egy sort, mondván, milyen szépen mosolygott reájuk a Kicsiny. El nem árulta egyiknek sem: ilyen szomorú, ilyen bölcs és ilyen könnyörtelen tekintetet nem tapasztalt sem előtte, sem utána.

„Figyelj rám, Elöljáró. Feloldozlak tégedet és mindnyájatokat, mert szánom a gyermekeitek. Nem azt a keveset, aki emlékezik, hanem azokat, akik hozzátok fásulnak. De ne hidd, hogy megszabadulsz így bármitől is. Bocsánatot kell kérnetek minden nap minden órájában, hogy ismerjétek a különbséget a közönséges napok és az ünnepek között.”

Egry József: (1883–1951): Hidépítők, (1913) ceruzarajz, 9,8×17,8 cm